

Предраг Нешовић

Душан Ђ. Цветковић – Чика Дуца –

Немогуће је на малом простору поређати датуме и историјске податке, тамо још од гостовања путујућих позоришних трупа Гавре Милорадовића, Фотија Илинчића, Исаила Јокића, Михајла Димића и Лазе Поповића, одмах после ослобођења Ниша од Турака (1887. године). до данашњих дана побројати све што се урезало у богату историју Народног позоришта у Нишу. свакако треба пре свега споменути њих, путујуће глумце, прву велику арлекинску породицу што се на таљигама сеоским кретала од града до града, и зашла у сваки кутак где се чула српска реч.

Мало је простора да бисмо могли побројати плејаду тих мајстора сцене који су проносили славу овог позоришта на прелому векова. огромна је ризница незабележених и нигде објављених података, успомена, забележака тих путујућих посленика Димића, Животића, Динуловића, Милутиновића, Цветковића... И жара којим су износили на сцену драмске карактере. тај занос, тај смех, то су занос и смех хиљаде њих путујућих који су имали срећу да као важан елемент позори-

шне уметности учествују у историји овог позоришта.

Живимо у времену у коме се са мање ганутљивости, са све мање емоција сећамо година прошлости, година у којима се рађало ово позориште. Нишко позориште је током једног столећа било станиште многим, па и најпознатијим српским глумцима. Један из велике плејаде је и Душан Ђ. Цветковић – чика Дуца.

Рођен је у Нишу, 29. јануара 1892. године, као прво од петоро деце, у сиромашној, патријархалној породици, у кући где је реч “глумац” изазивала ужас. Када се родио, отац, златарски радник (кујунџија), отишао је на одслужење војног рока. По повратку занат му је лоше ишао, па је ступио у општину за пандура.

Као првенац он је био миљеник родитеља, и свакога дана добијао по марјаш за доручак. Једно време је новац стављао у касицу. Отац дозна за ово и затражи да му покаже своју уштеђевину. Било је равно 30 марјаша. Отац за тај новац купи лутрију и добије главни згодитак – 3.500 динара – те отвори златарску радњу. Како ни она није ишла најбоље отац је купио ес-

нафску кафану која је постала стециште гурмана, боема и глумаца, наравно. Ниш је у то време ретко када био без позоришта. Душан Цветковић је свакога дана навраћао у кафану свог оца и посматрао весело и безбрижан живот глумаца. Сигурно, и он је желео да буде тако забаван, па је молио глумце да му препишу текст неке од тих шала, коју је он учио напамет, па касније пред њима изводио, а они су му аплаудирали и хвалили га.

У гимназији, најбоље му је ишло *црпћање*. Наставник цртања увек му је говорио да треба отац да га пошаље у Италију, где би учио сликарство и још један занат који му се свиђа. Једног дана дао му је адресу за један такав завод у Италији. У то време Нишлије су називале “сликарем” фотографа, а сликара “живописац”. Када је он предао оцу цедуљицу, овај се разгорпадио:

Душан Ђ. Цветковић – Чика Дуца –

– Зар ми немамо сликари, него да те испраћам у Италију?

И, отац одушевљен идејом, одведе га код фотографа. Кад је постао калфић, прснуо му је прљави амонијак у очи и једва се отарасио запаљења. А отац ће:

– Ете, оћеш сликар да биднеш, ћаше да оћоравиш... шустер ти да биднеш. Мој покојни татко остави аманет ја да биднем шустер, ама кад ја не беја барем ти буди... Побоље је да биднеш шустер него сликар... Узни моје ципелке и моју слику па изнеси на пијак, да видиш ели ће неко да купи слику ели па моје ципелке?"

И тако је он морао на обућарски занат. Али није могао а да не црта и ваја, нити, пак, да се не појављује на радничким забавама са шалјивим монолозима. Тако је већ од 1908. године члан “Абрашевића”.

Кад год је дошло какво путујуће позориште, добијао је мање улоге, а захваљујући свом високом тенору у сваком хору био је – као по жељи. Утолико пре што није пио нити играо карте.

Из Балканског рата Душан Цветковић се вратио у Ниш рањен. Лежао је у Војној болници у којој је такође лежао и Коста Делини који му је био први учитељ. По оздрављењу, решио је Коста Делини да формира позоришну трупу – Повлашћено позориште “Јоаким Вујић”. За само две ноћи и један дан израдили су нове декорације, кулисе и предњи портал. Давали су комад „Господин Алфонс”, али под називом „Капетаново дете” (због ратних прилика привлачнији наслов), у коме је он ступио на сцену 6. јула 1912. године и то му је била прва, права, већа професионална улога. Блажен од среће научио је своју улогу као папагај.

– Ене га мој Душан. Глумац поста-
нуо – хвалио се чика-Дуцин отац по
чаршији.

– Е, што ћеш! – одговара први ком-
шија – Некој мора и то да работи.

У току Првог светског рата пре-
лази са српском војском преко Алба-
није а 1916. године био је упућен на
опоравак од многих рањавања у Аф-
рику. Маја месеца 1917. године ступио
је у тек основано Српско војничко по-
зориште у Бизерти у Африци, које је
приказивало представе за оболеле вој-
нике у логору Лазауз, удаљеном седам
километара од Бизерте. Играо је у
представама као члан позоришта, ма-
хом женске улоге (постоји и фотогра-
фија – чика-Дуца у хаљини, глуми *Ко-
шићану*). Наступао је са Душаном Ра-
денковићем, Душаном Животићем и
Александром Златковићем, под упра-
вом Димитрија Гинића, и уз њих се
стално усавршавао.

У Србију (родни Ниш) се вратио 7.
августа 1919. године као носилац Ал-
банске споменице и одмах ступио у По-
влашћено путујуће позориште “Триф-
ковић” под управом Симе Бунџића, са
седиштем у Нишу. У тим првим по-
ратним годинама поред позоришта у
свом родном Нишу играо је и у На-
родном позоришту у Скопљу где је за-
вршио курс глуме код значајног ре-
дитеља Александра Верешчагина.
Већ 1924-1925. године је у Народном
казалишту у Сплиту; 1926-1927. године
водио је као управник, редитељ и гла-
мац полупрофесионално позориште у
Штипу; 1927-1928. је краће време у по-
зориштима у Битољу и Лесковцу;
1928-1929. у добро организованој Ма-
лој комедији Милоша Рајчевића –
Чврге; 1931-1933. у Народном позори-
шту Моравске бановине у Нишу;
1934-1937. у Народном позоришту Вр-

баске бановине у Бањалуци. Од авгу-
ста 1937. године је в.д. управника По-
зоришта Моравске бановине у Нишу,
а касније Народног позоришта у Ни-
шу, где је остао и играо као глумац све
до 1952. године када је пензионисан.
После пензионисања и даље је насту-
пао у мањим улогама у овом позори-
шту све до 1971. године.

Ово позориште је Душану Цветко-
вићу приредило у два маха прославу
значајних јубилеја. Први пут, 17. маја
1953. године – *40 година уметничког
рада ветерана нишке сцене*, и други
пут, 17. новембра 1974. године просла-
ву поводом јубилеја – *60 година умет-
ничког рада*.

Четири године касније, 18. априла
1978. године, отишао је на своје по-
следње путовање последњи нишки пу-
тујући глумац. Умро је у свом родном
граду, у Нишу, Душан Цветковић, чи-
ка-Дуца, ратник, управник, редитељ,
певач, духовити забављач, драмски пи-
сац и врло познати глумац.

У млађим и чак доста дуго у ста-
ријим годинама певао је високим, топ-
лим, доста јаким и гласовно врло при-
јатним тенором у оперетама, прили-
ком тумачења улога у комадима с пе-
вањем и играњем, у солистичким изво-
ђењима на разним приредбама у граду,
у позоришту и, нарочито, на Радио--
Београду. А снимао је и грамофонске
плоче у Паризу и Берлину. Вредан је
податак да је он први са ових простора
снимио 1923. године грамофонску плочу
у Паризу, јер технологија „произво-
ђења“ плоча у нашој земљи у то време
није ни постојала. Многе песме које је
изводио и сам је компоновао (прет-
поставља се 32 “народне” песме). Сни-
мио је 43 грамофонске плоче са интер-
претацијама песама и одломцима из

драмских представа и оперета у којима је суделовао као глумац.

Као глумац, свој уметнички зенит је остварио у старијем добу и истакао се у карактерним и комичним улогама, а нарочито у изванредном тумачењу локалних ликова са свим типичностима карактера, навика и говора у конадима из Ниша, Лесковца и Врања. Остале су упамћене улоге: Стеван Драгић (*Сеоски лолa*), Глиша (*На њоселу*), Гвозден (*Девојачка клеџивa*), Максим (*Ђидo*), Целестин (*Мамзел Ниџуш*), Ферл Бачи (*Кнеџиња чардаша*), Вун Чи (*Гејша*), Ивко (*Ивкова слава*), Хаџи-Замфир (*Зона Замфирова*), Ибиш-ага (у истоименом комаду С. Сремца, у драматизацији Радивоја Динуловића), Јеротије Пантић (*Сумњиво лице*), Јеромонах Теофилакт (*Расџко Немањић*), Цар Лазар (*Бој на Косову*), Никодим, игуман (*Краљева јесен*), Кир Јања и Кир Дима (*Кир Јања*), Тартиф (*Тарџиф* Молијеров) и многе друге.

Све његове улоге одисале су природном игром, животним реализмом и тачним изворним говором.

Душан Ђ. Цветковић је са доста успеха писао позоришне комаде који су извођени на многим позорницама. Познато је да је написао 57 позоришних комада, претежно шаљивих са ликовима из нишке средине. Инспирацију за писање је по правилу црпао из комада с певањем у којима је као глумац наступао. Све своје комаде писао је у данима тешке кризе за мала позоришта, када је њихова субвенција за годину дана износила толико да је једва покривала трошкове за поправку декора. Тантијеме није узимао јер су глумци у то време играли за приход који су делили међу собом и то им је била једина награда за рад. Тек касније, када је глумцима одређена месечна плата, добио је одређену суму новца на име тантијема, таман толико да је могао да купи пар одела.

